

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНИЙ
ПОСІБНИК

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНИ

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

За загальною редакцією
М.Я. Азарова

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України як навчальний посібник
(Лист № 1/11-1563 від 24 лютого 2011 року)*

2011 – Київ

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Національного університету
державної податкової служби України
(Протокол № 6 від 27 січня 2011 року)*

П 44 Податкова система України: навчальний посібник / за заг. ред. М.Я. Азарова. – К.: Міністерство фінансів України, Національний університет державної податкової служби України, 2011. – 656 с.

ISBN 978-966-337-233-4

Навчальний посібник є першим в Україні виданням, в основу якого покладено структуру та зміст Податкового кодексу України. Архітектоніка навчального посібника, його прикладні матеріали спрямовані на формування ґрунтовних теоретичних та практичних знань, необхідних для фахового забезпечення впровадження основних положень Податкового кодексу України.

У логічній послідовності розкриваються сутність термінів і понять, що використовуються у податковому законодавстві, засади адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів), основні податки, збори і платежі, висвітлено особливості оподаткування платників податків в умовах дії угоди про розподіл продукції, особливості імплементації та застосування положень Податкового кодексу України. У навчальному посібнику наведено перелік питань для самоконтролю та іспиту, тестові завдання, ситуаційні вправи, глосарій тощо.

Навчальний посібник розрахований на державних службовців, фахівців фінансової та податкової сфери, підприємців, платників податків, науковців, викладачів і студентів вищих навчальних закладів фінансово-економічного спрямування, загалом усіх, чия діяльність пов'язана з практичним застосуванням Податкового кодексу України.

ISBN 978-966-337-233-4

© Міністерство фінансів України, 2011
© Національний університет ДПС України, 2011

Загальна редакція:

Азаров Микола Янович, доктор наук, професор,
член-кореспондент Національної академії наук України

Керівник авторського колективу:

Ярошенко Федір Олексійович, доктор наук, професор
Заступники керівника авторського колективу:

Мельник Петро Володимирович, доктор наук, професор;

Мяковський Анатолій Іванович, Заслужений економіст України

Авторський колектив:

Колесніков Борис Вікторович, **Кравець** Андрій Миколайович, **Кузькін** Євген Юрійович, **Рибак** Сергій Олександрович, **Шевченко** Юрій Іванович, **Шнипко** Олександр Сергійович, **Хомутиннік** Віталій Юрійович, **Геллер** Євгеній Борисович, **Лук'янов** Владислав Валентинович, **Борисов** Валерій Дмитрович, **Захарченко** Віталій Юрійович, **Лекарь** Сергій Іванович, **Харченко** Сергій Іванович, **Андрущенко** Володимир Леонідович, **Антипов** Владислав Володимирович, **Антипов** Володимир Іванович, **Балакін** Роберт Леонідович, **Бушуєв** Сергій Дмитрович, **Варналій** Захарій Степанович, **Гесць** Валерій Михайлович, **Данілов** Олександр Дмитрович, **Долгий** Олександр Андрійович, **Єфименко** Тетяна Іванівна, **Жадлун** Анатолій Олексійович, **Іванишина** Ольга Степанівна, **Іванов** Юрій Борисович, **Кириленко** Ольга Павлівна, **Коротун** Володимир Іванович, **Костюк** Віра Степанівна, **Кравченко** Віктор Петрович, **Крисоватий** Андрій Ігорович, **Кучерявенко** Микола Петрович, **Лисенко** Володимир Васильович, **Лісовий** Андрій Васильович, **Ловінська** Людмила Геннадіївна, **Лондар** Сергій Леонідович, **Мельник** Віктор Миколайович, **Ніколайченко** Валентина Іванівна, **Новицька** Наталія Борисівна, **Новицький** Андрій Миколайович, **Новицька** Надія Володимирівна, **Онишко** Світлана Василівна, **Орлова** Валентина Кузьмівна, **Панура** Юлія Василівна, **Прокопенко** Ірина Адольфівна, **Селезень** Павло Олександрович, **Серебрянський** Дмитро Миколайович, **Скоромцова** Тетяна Олександрівна, **Смірнова** Олександра Миколаївна, **Соколовська** Алла Михайлівна, **Солдатенко** Оксана Володимирівна, **Субіна** Тетяна Володимирівна, **Тарангул** Дмитро Олександрович, **Тарангул** Людмила Леонідівна, **Федчук** Світлана Ігорівна, **Швабій** Костянтин Іванович.

Рецензенти:

Вишневський В.П. – доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії наук України;

Лютий І.О. – доктор економічних наук, професор;

Тимченко Л.Д. – доктор юридичних наук, професор.

ЗМІСТ

Передмова.....	7
Вступ	8
Тема 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	10
§ 1. Поняття податкової системи України. Податковий тиск та його рівні	10
§ 2. Принципи оподаткування	14
§ 3. Визначення податку та збору. Їх класифікація.....	19
§ 4. Механізм податку.....	29
§ 5. Податковий обов'язок	31
§ 6. Визначення основних понять податкового законодавства	37
Тема 2. АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ).....	51
§ 1. Сутність адміністрування податків та ретроспективний аналіз його розвитку.....	51
§ 2. Управління справами податків в Україні.....	61
§ 3. Визначення сум податкових та грошових зобов'язань платників податків і порядок їх сплати	69
§ 4. Податковий контроль: організація та порядок здійснення	73
§ 5. Адміністрування податкового боргу.....	83
§ 6. Відповідальність платників податків в Україні та пеня.....	91
Тема 3. ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ	
§ 1. Сутність прибуткового оподаткування підприємств, його функції, переваги та недоліки..	112
§ 2. Характеристика та класифікація платників податку	118
§ 3. Загальна характеристика та порядок визначення об'єкта оподаткування. Ставки податку	123
§ 4. Амортизаційні відрахування: суть, значення, види.....	128
§ 5. Порядок та специфіка обчислення податку.....	135
§ 6. Податкові пільги: сутність, види та порядок використання	141
Тема 4. ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	158
§ 1. Характеристика обов'язкових елементів податку з доходів фізичних осіб	158
§ 2. Пільгові аспекти податку з доходів фізичних осіб: податкова знижка та податкова соціальна пільга.....	168
§ 3. Порядок оподаткування операцій з рухомим та нерухомим майном	181
§ 4. Специфіка оподаткування доходів фізичних осіб-підприємців та від провадження незалежної професійної діяльності	188
§ 5. Порядок подання фізичними особами податкової декларації.....	193
Тема 5. ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	204
§ 1. Платники податку на додану вартість. Реєстрація осіб як платників податку.....	205
§ 2. Об'єкт і база оподаткування	209
§ 3. Розміри ставок податку на додану вартість.....	217
§ 4. Порядок обчислення та сплати податку	220
§ 5. Відшкодування податку на додану вартість	229
Тема 6. АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК	237
§ 1. Сутність акцизного податку.....	237
§ 2. Суб'єкти та об'єкти оподаткування акцизним податком	240
§ 3. Види підакцизних товарів та ставки податку.....	243
§ 4. Порядок обчислення сум податку, які підлягають сплаті до бюджету	248
§ 5. Особливості оподаткування алкогольних напоїв та тютюнових виробів	252
§ 6. Особливості оподаткування деяких підакцизних товарів залежно від напрямку їх використання	256
§ 7. Контроль за сплатою акцизного податку до бюджету.....	259
Тема 7. ЗБІР ЗА ПЕРШУ РЕЄСТРАЦІЮ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ	270
§ 1. Еволюція оподаткування транспортних засобів в Україні.....	270
§ 2. Характеристика елементів справляння збору за першу реєстрацію транспортного засобу.....	271
§ 3. Особливості розрахунку та сплати збору за першу реєстрацію транспортного засобу.....	278
Тема 8. ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОДАТОК.....	284
§ 1. Сутність екологічного податку, його функції, міжнародний досвід	284
§ 2. Платники екологічного податку, податкові агенти	288

§ 3. Об'єкт та база оподаткування екологічного податку.....	293
§ 4. Ставки екологічного податку та їх класифікація	294
§ 5. Порядок та специфіка обчислення податку	305
§ 6. Порядок подання податкової звітності та сплати податку	311
Тема 9. РЕНТНА ПЛАТА ЗА ТРАНСПОРТУВАННЯ НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ	324
§ 1. Платники рентної плати.....	324
§ 2. Об'єкт оподаткування.....	325
§ 3. Ставки оподаткування.....	326
§ 4. Порядок декларування та сплати рентної плати.....	327
Тема 10. РЕНТНА ПЛАТА ЗА НАФТУ, ПРИРОДНИЙ ГАЗ І ГАЗОВИЙ КОНДЕНСАТ	331
§ 1. Платники рентної плати.....	331
§ 2. Об'єкт оподаткування.....	332
§ 3. Ставки рентної плати	332
§ 4. Корируючі коефіцієнти.....	334
§ 5. Порядок обчислення податкових зобов'язань та строк їх сплати.....	336
Тема 11. ПЛАТА ЗА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ.....	339
§ 1. Економічні та нормативно-правові засади справляння плати за користування надрами в Україні.....	339
§ 2. Порядок справляння плати за користування надрами для видобування корисних копалин.....	341
§ 3. Особливості визначення та обчислення вартості одиниці видобутої корисної копалини (мінеральної сировини)	342
§ 4. Порядок обчислення та сплати податкових зобов'язань з плати за користування надрами для видобування корисних копалин	346
§ 5. Порядок справляння плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин.....	347
§ 6. Порядок здійснення контролю та відповідальність платників	349
ТЕМА 12. МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ	355
§ 1. Економічна сутність та розвиток місцевого оподаткування.....	355
§ 2. Критерії оптимального місцевого оподаткування.....	358
§ 3. Розвиток місцевого оподаткування в Україні.....	360
§ 4. Система місцевих податків і зборів та основи їх справляння	363
§ 5. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	364
§ 6. Збір за місця для паркування транспортних засобів	368
§ 7. Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності.....	369
§ 8. Туристичний збір.....	374
ТЕМА 13. ПЛАТА ЗА ЗЕМЛЮ.....	381
§ 1. Загальна характеристика плати за землю	381
§ 2. Платники податку	381
§ 3. Об'єкти оподаткування	383
§ 4. База оподаткування.....	383
§ 5. Ставки земельного податку.....	384
§ 6. Пільги щодо сплати податку для фізичних осіб	388
§ 7. Пільги щодо сплати податку для юридичних осіб	388
§ 8. Земельні ділянки, які не підлягають оподаткуванню.....	389
§ 9. Особливості застосування пільгового оподаткування	390
§ 10. Податковий період	391
§ 11. Порядок обчислення плати за землю	392
§ 12. Строк сплати плати за землю	393
§ 13. Орендна плата	396
§ 14. Індикація нормативної грошової оцінки земель	399
§ 15. Порядок зарахування до бюджетів плати за землю.....	400
ТЕМА 14. СПЕЦІАЛЬНІ ПОДАТКОВІ РЕЖИМИ.....	405
§ 1. Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва	405
§ 2. Фіксований сільськогосподарський податок.....	423
§ 3. Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію.....	427
§ 4. Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності.....	430

ТЕМА 15.ЗБІР ЗА КОРИСТУВАННЯ РАДІОЧАСТОТНИМ РЕСУРСОМ УКРАЇНИ	442
§ 1. Платники та об'єкт оподаткування збору за користування радіочастотним збором.....	442
§ 2. Ставки, порядок нарахування та сплати збору за користування радіочастотним ресурсом України.....	445
ТЕМА 16. ЗБІР ЗА СПЕЦІАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОДИ	451
§ 1. Платники збору	451
§ 2. Об'єкт оподаткування збором	451
§ 3. Ставки збору	453
§ 4. Порядок обчислення збору	456
§ 5. Особливості обчислення збору при встановленні лімітів використання води	459
§ 6. Порядок сплати збору	460
ТЕМА 17. ЗБІР ЗА СПЕЦІАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ	464
§ 1. Платники збору	464
§ 2. Об'єкт оподаткування збором	466
§ 3. Ставки збору.....	467
§ 4. Порядок обчислення збору	473
§ 5. Порядок перерахунку збору.....	474
§ 6. Порядок сплати збору	475
ТЕМА 18 .ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В УМОВАХ ДІЇ УГОДИ ПРО РОЗПОДІЛ ПРОДУКЦІЇ	478
§ 1. Економічна сутність угод про розподіл продукції та їх фіскальне значення.....	478
§ 2. Режим оподаткування мінерально-сировинного комплексу при угодах про розподіл продукції та концесійних системах	481
§ 3. Правова основа режиму угод про розподіл продукції в Україні	484
§ 4. Особливості обчислення суми податку на прибуток при провадженні діяльності відповідно до угод про розподіл продукції	486
§ 5. Порядок оподаткування ПДВ при провадженні діяльності відповідно до угод про розподіл продукції	488
§ 6. Справляння плати за користування надрами при провадженні діяльності відповідно до угод про розподіл продукції.....	490
§ 7. Особливості здійснення контролю за виконанням угод про розподіл продукції	490
ТЕМА 19. ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	496
§ 1. Набрання та втрата нормами податкового законодавства чинності	496
§ 2. Роль Кабінету Міністрів України в гармонізації податкового законодавства.....	499
§ 3. Прийняття органами місцевого самоврядування рішень щодо встановлення місцевих податків і зборів	504
ТЕМА 20. ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС У ПРАВОВОМУ ПОЛІ УКРАЇНИ	506
§ 1. Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб.....	506
§ 2. Особливості справляння податку на додану вартість	510
§ 3. Особливості оподаткування підприємств суднобудівної промисловості	517
§ 4. Особливості справляння податку на прибуток підприємств	522
§ 5. Особливості застосування ставок акцизного збору та екологічного податку.....	526
§ 6. Особливості справляння земельного податку	527
§ 7. Особливості порядку повернення торгових патентів.....	529
§ 8. Особливості повернення сум податку з власників транспортних засобів	532
§ 9. Інші перехідні положення.....	532
ПІСЛЯМОВА	545
ГЛОСАРІЙ	548
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	609
ДОДАТОК. ЗВЕДЕНИЙ ПЕРЕЛІК ПРАВОПОРУШЕНЬ (ЇХ ВИДІВ, ФОРМ), ПЕРЕДБАЧЕНИХ НОРМАМИ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	615
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	640